

DOMUL, PORTAL INTERCULTURAL AL PLURALITĂȚII RELIGIOASE

Dr. Adela-Iuliana NEGUSTOR

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca

Școala Doctorală de Teatru și Film, Cinematografie și Media

adelanegustor@gmail.com

ABSTRACT: The Dome, an Intercultural Portal for Religious Plurality.

In a globalized world interactions between religious communities generate both dialogue and tolerance, as well as tensions. Individualism can weaken relationships with religious traditions, while diversity can amplify extremism when religious identities are perceived as being threatened. The paper highlights ecumenical initiatives that promote dialogue and respect between different confessions, emphasizing the essential role of education in combating extremism and supporting peaceful coexistence. A central focus of the study is the proposal for an innovative educational workshop based on the use of a geodesic dome, a symbol of unity in diversity. This is not only an architectural structure but also a pedagogical symbol of cultural and religious interconnectedness, reflecting the idea that, although beliefs may vary, there are common values that can facilitate intercultural dialogue. In the workshop, the dome serves as a bridge between spiritual and cultural realms, creating an immersive space where participants can explore religious diversity. Theoretical and practical activities help young people better understand common beliefs and values, promoting respect, tolerance, and social cohesion. Thus, the dome becomes a metaphor for religious pluralism, emphasizing the complexity and interdependence of the modern world. The structure also functions as a portal for exploring cultural and temporal dimensions, offering a multisensory and interdisciplinary educational experience that contributes to the development of critical and collaborative thinking. Through this approach, the geodesic dome becomes a symbol of unity and intercultural cooperation, promoting religious pluralism and the formation of moral and well-informed citizens, capable of navigating the complexities of the globalized world.

Keywords: *coexistence, intercultural dialogue, common values, diversity, tolerance, geodesic dome, cupola, curvature of intersubjective space.*

Pluralismul religios manifestat prin diversitatea credințelor și tradițiilor spirituale se confruntă și astăzi cu provocări semnificative în contextul creșterii individualismului și al extremismului cotidian. Într-o societate globalizată, caracterizată de mobilitate crescută și interconectare, comunitățile religioase se întâlnesc și interacționează mai mult ca oricând. Acest peisaj pluralist aduce atât oportunități de dialog și toleranță¹, cât și riscuri de tensiuni și polarizări.

Pe de o parte, individualismul contemporan încurajează o căutare personalizată a sensului și valorilor spirituale, însă adesea conduce la o ruptură între individ și comunitatea religioasă tradițională. Pe de altă parte, pluralismul poate amplifica extremismul religios atunci când identitățile religioase sunt percepute ca fiind amenințate de diversitate. În acest context complex, este esențial ca dialogul interconfesional să fie promovat pentru a contracara tendințele de radicalizare și intoleranță, susținând astfel coexistența pașnică și respectul reciproc între credințe. În România acest context este descris de către Părinte Daniel, Patriarhul României astfel: „în țara noastră de la dobândirea libertății au venit o mulțime de străini, iar o mulțime mai mare de români a plecat în alte țări astfel încât avem aproape patru milioane de români plecați din țară în ultimii 10 sau 15 ani. Aceasta înseamnă o experiență nouă pentru comunitățile noastre ortodoxe românești în țări în care creștinii nu sunt majoritari ortodocși și iată Dumnezeu ne cheamă să învățăm să respectăm cultura și religia vecinilor din țara în care ne aflăm, fie la noi acasă, fie în diasporă.”² Într-o eră în care tensiunile religioase și politice cresc, dialogul intercultural devine un element indispensabil pentru susținerea păcii și a unității. Este vital ca liderii comunităților, educatorii și guvernele să sprijine platformele care încurajează schimbul de idei și respectul reciproc, astfel încât să fie construite societăți reziliente, capabile să reziste tentațiilor extremiste, și polarizării.

Un astfel de eveniment care reflectă eforturile de apropiere și reconciliere între comunitățile creștine datează din începutul secolului XX și reprezintă astăzi una dintre cele mai vizibile și respectate inițiative ecumenice din lume. Cunoscută sub denumirea de „*Octava Mondială de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor*” sau „*Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea*

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp. 201-215.

2 <https://patriarhia.ro/saptamana-de-rugaciune-la-patriarhie-7831.html> Accesat 12.09.2024.

Creștină”, evenimentul reunește creștini din diferite confesiuni pentru a se ruga împreună și a promova unitatea în diversitatea tradițiilor religioase. În fiecare an, între 18 și 25 ianuarie, bisericile creștine din întreaga lume organizează seri de rugăciune dedicate unității creștine. Perioada aleasă nu este întâmplătoare: 18 ianuarie coincide cu sărbătoarea Catedralei Sfântului Petru din Roma, iar 25 ianuarie celebrează convertirea Apostolului Pavel, ambele evenimente având o semnificație simbolică profundă în istoria creștinismului. Acest eveniment ecumenic urmărește apropierea și promovarea dialogului între diversele ramuri ale creștinismului, contribuind la depășirea fragmentărilor existente în cadrul comunităților religioase. Tema fiecărei ediții este aleasă de un comitet ecumenic internațional, care selectează și textele biblice centrale pentru rugăciunile și reflecțiile zilnice. Scopul principal este de a sublinia valorile comune ale creștinilor și de a contribui la dialogul interconfesional, într-o lume în care diviziunile religioase pot alimenta tensiuni și conflicte. Pe lângă rugăciuni comune, *„Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștină”* include și diverse activități: dezbateri teologice, conferințe și manifestări culturale, toate având ca obiectiv întărirea legăturilor între comunitățile creștine. Această sărbătoare ecumenică reprezintă un moment de solidaritate și speranță pentru creștini, oferindu-le ocazia de a reflecta asupra chemării lor la unitate, așa cum este subliniată în cuvintele lui Isus din Evanghelia după Ioan: „Ca toți să fie una” (Ioan 17:21).

Un alt tip de eveniment anual care se bucură de o participare activă din partea diferitelor comunități religioase sunt *„Zilele Bisericilor Deschise”*³, care a fost organizat pentru prima dată în Danemarca în anul 1999. Inițiativă a fost lansată ca o modalitate de a promova patrimoniul religios și de a atrage atenția asupra diversității și valorii arhitecturale și culturale a bisericilor. În cadrul *„Zilelor Bisericilor Deschise”*, vizitatorii pot participa la tururi ghidate, expoziții de artă religioasă, concerte de muzică sacră și alte activități culturale organizate în biserici de diferite confesiuni. Acest eveniment contribuie la consolidarea dialogului interconfesional și la creșterea interesului pentru conservarea patrimoniului religios. Succesul evenimentului în Danemarca a inspirat alte țări din Europa să adopte și ele conceptul, transformându-l într-o tradiție anuală în multe state europene. De atunci, evenimentul a fost extins în mai multe țări, inclusiv în Germa-

3 <https://openchurches.eu/en-eu> Accesat 12.09.2024.

nia, Franța, și România, fiecare adaptând evenimentul la specificul local, dar păstrând același scop: promovarea dialogului intercultural și religios, și creșterea interesului pentru patrimoniul spiritual și cultural al lăcașurilor de cult. Inițiativa are, de asemenea, un rol important în educarea comunității cu privire la diversitatea religioasă și la rolul pe care bisericile l-au jucat în dezvoltarea culturală și spirituală a regiunilor în care sunt situate. În plus, aceste zile deschise contribuie la promovarea turismului cultural, atrăgând atât localnici, cât și vizitatori internaționali interesați de istoria religioasă.

Festivalul „*Ars Sacra*” este un alt eveniment cultural desfășurat anual în mai multe orașe din Europa cu scopul de a celebra arta sacră și de a promova dialogul dintre religie, cultură și societate. Organizat în principal în Ungaria, dar extins și în alte țări europene precum România, festivalul include o gamă variată de evenimente: expoziții de artă, concerte de muzică clasică și religioasă, conferințe, piese de teatru, proiecții de filme și tururi ghidate ale unor locații istorice sau religioase. *Ars Sacra* pune accent pe valorile spirituale și culturale comune, aducând în prim-plan opere artistice care au un conținut religios sau spiritual profund. Este un prilej pentru artiști și public să exploreze relația dintre credință și artă, într-un cadru deschis tuturor, indiferent de confesiune. Evenimentul promovează dialogul intercultural și interconfesional, consolidând legăturile dintre comunități prin intermediul expresiilor artistice sacre. Organizatorii declară că “scopul festivalului este de a scoate la lumină rădăcinile iudeo-creștine ale culturii europene, sacralitatea culturii, în toate ramurile artei, promovând ascensiunea și unitatea spirituală a sufletelor”⁴ (Anon. online).

Evenimentele menționate prezintă faptul că liderii religioși, organizațiile internaționale și instituțiile educaționale, au un rol cheie în promovarea acestui dialog interreligios ajutând la dezvoltarea unei atitudini deschise și a unei înțelegeri mai profunde a altor tradiții spirituale. În contextul globalizării accelerate și al creșterii migrației, liderii din diverse sectoare au o responsabilitate crucială de a crea un mediu educațional care să reflecte realitatea multiculturală și plurireligioasă a societății actuale. Tinerii, care reprezintă viitorul societății, sunt cei mai expuși acestei diversități și, în consecință, au nevoie de o educație care să promoveze toleranța și înțelegerea reciprocă. Este esențial ca aceștia să fie pregătiți să navigheze într-o lume interconectată, în care respectul pentru pluralismul religios nu este

4 <https://ars-sacra.ro/festivalul-ars-sacra/> Accesat 12.09.2024.

doar o necesitate socială, ci și o valoare fundamentală pentru coexistența pașnică. O manifestare dedicată tinerilor cu vârste între 18 și 35 de ani, este „Întâlnirea Europeană”. Acest eveniment promovează rugăciunea, comuniunea și dialogul spiritual, încurajând în același timp schimburile culturale și interconfesionale. Organizată de Comunitatea din Taizé acesta reprezintă un eveniment ecumenic de mare amploare, în care mii de tineri din diferite țări și confesiuni creștine se adună pentru cinci zile într-un oraș european important.⁵ Evenimentele Taizé oferă un model de dialog interreligios. Tinerii participanți provin din medii creștine diverse- ortodoxe, catolice, protestante- și, prin intermediul rugăciunilor comune și al discuțiilor de grup, învață să valorifice ceea ce îi unește, fără a ignora diferențele dintre confesiuni. Această deschidere spre pluralism religios este crucială într-o societate în care diversitatea culturală și religioasă poate fi fie o sursă de îmbogățire reciprocă, fie un motiv de divizare. Evenimentele de la Taizé oferă o alternativă concretă la tendințele de izolare și individualism din societatea contemporană. Programe similare destinate tinerilor sunt „*Youth Interfaith Peace Building Program*” care încurajează cooperarea între diverse confesiuni prin dialog interreligios și activități de construire a păcii în comunitățile afectate de conflicte religioase; „*European Youth Meeting*” care organizează evenimente de dialog interconfesional și schimburi culturale. De asemenea, „*Forumul Mondial pentru Toleranță și Pace*” care încurajează dezbaterile pe teme de actualitate, cum ar fi migrația, extremismul și dialogul religios, și promovează valorile toleranței în comunități afectate de conflicte. Astfel de programe joacă un rol esențial în formarea unei generații de tineri care să aprecieze diversitatea și să contribuie la o lume mai pașnică și echitabilă. În loc să se retragă în spațiul lor personal, tinerii sunt invitați să participe la viața comunității, să împărtășească experiențe de credință și să trăiască alături de localnici. Acest tip de comuniune se opune direct extremismului, care adesea se dezvoltă pe fondul izolării sociale și al neînțelegerii „Celălalt”⁶. Ideea de Celălalt din cartea lui Emmanuel Lévinas, „*Totalitate și Infinit*”, poate fi extrem de relevantă în cadrul educației moderne, în special atunci când abordăm pluralismul religios și valorile educaționale în contextul individualismului și extremismului contemporan. Conceptul său se axează

5 https://taize.fr/ro_article35761.html Accesat 12.09.2024.

6 Emmanuel Lévinas, *Totalitate și Infinit*, Eseu despre exterioritate, Celălalt și Alții, pp. 184-186. Finitul și Infinitul, pp. 259-260.

pe recunoașterea și respectul pentru alteritate, sugerând că interacțiunea cu Celălalt nu ar trebui să fie o formă de control sau reducere a acestuia la „eu-l propriu”, ci un act de deschidere și responsabilitate morală față de diferență⁷. Astfel, în loc să vadă diversitatea ca pe o amenințare, tinerii sunt încurajați să o perceapă ca pe o oportunitate de îmbogățire spirituală și culturală. Observăm că aceste evenimente doresc a promova în rândul tinerilor valorile educației actuale, cum ar fi toleranța, diversitatea și dialogul, care sunt fundamentale pentru a contracara extremismul și pentru a susține o coexistență pașnică într-o societate globalizată. În peisajul complex al societății contemporane, educația joacă un rol crucial în formarea valorilor individuale și colective, navigând între tendințele de individualism și provocările pluralismului religios. În același timp, aceste valori sunt supuse unui test intens, confruntându-se cu fenomenele extremismului, atât religios, cât și ideologic. Sistemele educaționale sunt nevoite să se adapteze acestei realități, promovând toleranța și înțelegerea reciprocă între diferite grupuri religioase. În același timp, trebuie să combată manifestările de extremism care pot apărea ca reacție la diversitatea religioasă și culturală. Individualismul contemporan, încurajat de valorile consumiste și tehnologizarea masivă a vieții de zi cu zi, adaugă o altă dimensiune acestor provocări. În acest context, educația trebuie să construiască un echilibru între promovarea drepturilor individuale și responsabilitatea socială, între respectul pentru identitatea personală și respectul pentru diversitatea celorlalți. Astfel, valorile educației actuale sunt puse în slujba dezvoltării unor cetățeni nu doar informați, ci și morali, capabili să navigheze complexitatea lumii moderne fără a cădea în capcana extremismului sau a intoleranței. Această sarcină devine esențială într-o eră în care tensiunile religioase și politice cresc, iar dialogul intercultural este mai necesar ca oricând. Educația multiculturală și dialogul interreligios devin instrumente esențiale în dezvoltarea unei generații capabile să gestioneze provocările diversității. Cum poate educația religioasă adaptată contextului pluralismului religios să contracareze tendințele de extremism și radicalizare în rândul tinerilor? În ce mod poate construi educația⁸ un echilibru între respectul pentru identitățile religioase și promovarea unui cadru secular pluralist? Ce strategii educaționale

7 *Ibidem*, pp. 184-186.

8 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Valences of Education”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196.

sunt cele mai eficiente pentru promovarea toleranței religioase și culturale într-un peisaj dominat de individualism? Prin ce metode poate educația modernă să echilibreze nevoia de a forma cetățeni autonomi și critici, capabili să își afirme identitatea și drepturile individuale, cu nevoia de coeziune socială și respect față de diversitatea culturală și religioasă? Care este rolul dialogului interconfesional în formarea unei educații care să îmbrățișeze diversitatea religioasă fără a impune o viziune homogenizantă?

Pentru a răspunde la întrebările de mai sus, în cele ce urmează studiul propune un exemplu de atelier educațional pentru liceeni care folosește un dom geodezic ca spațiu educativ interactiv pentru a explora pluralitatea religioasă. Un dom geodezic este o structură semisferică formată dintr-o rețea de triunghiuri interconectate care simbolizează unitatea și interconectivitatea, fiind un cadru ideal pentru un astfel de program. Datorită structurii sale deschise și multifuncționale, este un simbol perfect pentru unitatea în diversitate și pentru dialogul dintre culturi și credințe. Această structură nu doar că facilitează înțelegerea conceptelor geometrice și arhitecturale, dar oferă și un cadru colaborativ care stimulează imaginația, dialogul interdisciplinar și intercultural, promovând valorile educației și toleranței religioase în fața provocărilor contemporane. Domul geodezic poate fi o metaforă relevantă pentru ideile exprimate de Emmanuel Lévinas în „Totalitate și Infinit”, în special pentru concepția sa despre „curbura spațiului intersubiectiv”⁹. În această lucrare, Lévinas explorează modul în care relațiile dintre oameni sunt întotdeauna mediate de alteritate și de respectul față de celălalt, susținând că spațiul dintre indivizi este „curbat” de prezența alterității, împiedicând relațiile de a fi totalitare sau complet simetrice. Prin activități teoretice și experiențiale, elevii vor învăța despre diverse religii, valorile comune și diferențele dintre ele, promovând respectul și dialogul interreligios. Sub cupola sa, elevii vor fi expuși la simbolurile, practicile și credințele diferitelor religii, într-un mod care încurajează înțelegerea și acceptarea diversității. Astfel, domul devine nu doar un simbol arhitectural, ci și un vehicul prin care se poate promova dialogul și înțelegerea pluralității religioase într-un program educațional. Activitatea propusă poate fi integrată în programele evenimentelor menționate mai sus sau în diverse programe culturale alternative.

9 Emmanuel Lévinas, *Totalitate și Infinit*, Eseu despre exterioritate, Celălalt și Alții, pp. 184-186. Finitul și Infinitul, p. 259.

Obiectivele principale ale atelierului sunt promovarea pluralismului religios prin activități experiențiale și teoretice în cadrul cărora elevii vor explora diverse religii și simbolurile lor comune, încurajând respectul și înțelegerea reciprocă; Combaterea expremismului și a radicalizării prin educație și sprijinirea formării unei generații capabile să gestioneze diversitatea culturală și religioasă; Dezvoltarea gândirii critice și colaborative prin metoda STEAM (Știință, Tehnologie, Inginerie, Artă și Matematică), prin care participanții vor învăța să îmbine perspective interdisciplinare într-o abordare creativă și colaborativă; Să dezvolte cunoștințele elevilor despre principalele religii ale lumii; Să promoveze respectul pentru diversitatea culturală și religioasă; Să încurajeze gândirea critică și dialogul deschis despre credințe și valori spirituale; Să creeze o experiență de învățare interactivă, multisenzorială și colaborativă.

Activitățile atelierului vor fi structurate în patru părți principale cum ar fi „*Activitatea colaborativă*” în cadrul căreia participanții vor lucra în echipă pentru a asambla structura domului. În timpul acestei activități, se va sublinia importanța colaborării. Următorul pas va fi „*Introducerea teoretică*” care propune o discuție despre simbolismul cupolelor în diverse culturi și religii, pornind de la ideile dezvoltate în cartea „*The Dome, A Study in the History of Ideas*” (1950) de Baldwin Smith. Domul este analizat ca o metaforă a legăturii dintre cer și pământ, reflectând ordinea cosmică și unitatea dintre diverse tradiții religioase. Pasul trei va fi „*Explorarea practică a simbolurilor religioase*” unde elevii vor fi expuși la simboluri și practici ale principalelor religii (creștinism, islam, hinduism, etc.) într-un mod care încurajează dialogul și acceptarea diversității. Sub cupola domului, fiecare echipă va explora o temă religioasă diferită. Ultimul pas va fi reprezentat de „*Reflecție și discuții interconfesionale*” unde elevii vor participa la sesiuni de dialog interreligios în care vor discuta despre valorile comune, dar și despre modul în care educația poate combate extremismul și intoleranța. Această discuție va pune în evidență importanța respectării identităților religioase într-un cadru secular pluralist. În acest mediu, elevii vor învăța despre identitățile religioase diferite și vor experimenta modalități prin care aceste identități pot coexista într-un cadru comun, promovând toleranța și coeziunea socială.

La finalul workshop-ului, participanții vor avea o înțelegere mai profundă a pluralismului religios și a modului în care credințele diferite pot coexista și comunica. Vor fi capabili să identifice simbolurile religioase, să

aprecieze diversitatea credințelor și să contribuie la dialoguri respectuoase și informate despre spiritualitate și conviețuire. Experiența creativă și interactivă din domul geodezic va rămâne un punct de referință vizual și emoțional puternic, subliniind importanța dialogului interreligios și a respectului reciproc într-o lume diversă.

Motivația pentru care am ales să abordez tematica „*Valorile educației actuale și pluralismul religios în peisajul individualismului și extremismului cotidian*” prin intermediul unui atelier practic centrat pe domul geodezic, se bazează pe experiența acumulată din conceptualizarea și implementarea a trei ateliere similare în contexte culturale diferite. În 2019, atelierul *Synergy Dome*¹⁰ a avut loc aproape de granița româno-ungară în satul Botiz, ca parte a taberei Retek. În cadrul acestui atelier, un grup internațional de participanți și grupul de arhitecți intitulat *Építés Szakkollégium* au construit un dom geodezic cu un diametru de 4 metri folosind materiale găsite la fața locului. Domul a fost nu doar un spațiu arhitectural, ci și un simbol al interacțiunii dintre arte, arhitectură și design. Participanții au fost încurajați să vadă domul ca pe un loc de transformare (tema taberei fiind SpaceShift), unde ideile și formele au evoluat pe măsură ce dialogul creativ a progresat. Construit cu materiale locale reciclate, domul a fost un loc unde s-a proiectat un film experimental, funcționând ca un ecran care transporta spectatorii în alte spații și realități, aducând astfel la viață legătura dintre arhitectură și artele vizuale¹¹. Anul 2019 a fost o perioadă esențială pentru extinderea aplicațiilor educaționale și culturale ale structurii cupolei geodezice, deoarece am dezvoltat un atelier pentru copii în orașul Linz, Austria în cadrul conferinței intitulate *Bridges: Mathematics, Art, Music, Architecture, Education, Culture*. Prezentat la Universitatea Johannes Kepler și Centrul Ars Electronica între 16-19 iulie, acest atelier a fost detaliat în articolul „Environmental Problem-solving and Hands-on Geometry Learning through Storytelling inside a Geodesic Dome: Ice, Honey and Stardust” (pag. 635–642).¹² Utilizând domul geodezic ca instrument pedagogic, atelierul a încurajat gândirea creativă și interdisciplinară prin

10 Atelier practic Synergy Dome, Botiz, România <https://www.facebook.com/retek.botiz/posts/767295453664447/> Accesat 15.09.2024.

11 Synergy Dome <https://photos.app.goo.gl/miLoEC7uPqYV8X7J7> Accesat 15.09.2024.

12 <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/65340?locale-attribute=en> Accesat 14.09.2024.

metoda STEAM (Știință, Tehnologie, Inginerie, Artă și Matematică). Urmărind pașii *Investighează, Descoperă, Conectează, Creează și Reflectă* copiii, organizați în echipe, au explorat transformarea domului în structuri imaginative, precumi iglu, stup, sau colonii pe Marte. În acest proces, au abordat subiecte de actualitate precum schimbările climatice, dispariția albinelor, topirea ghețarilor și posibilitatea locuirii pe alte planete. Proiectul a facilitat colaborarea și creativitatea prin integrarea arhitecturii, jocului de rol și științelor într-o abordare interdisciplinară. În acest context, domul geodezic a devenit un mediu de povestire, transportând participanții dintr-un cadru educațional clasic în lumi imaginare, conectând noțiuni de ecologie, arhitectură și știință într-o manieră inovatoare. În cadrul altui atelier, precum cel de Ziua Pământului din 2022, domul geodezic a fost folosit pentru a simboliza universal însuși, inspirat de viziunea grecilor antici. Modelarea poliedrelor care reprezentau elementele fundamentale (apă, aer, foc și pământ) și asamblarea finală a domului au ilustrat legătura dintre geometrie și cosmos, reflectând cum structurile geometrice pot deveni portaluri simbolice către înțelegerea lumii naturale.¹³ Astfel, în cadrul atelierelor organizate, structura domului geodezic a funcționat ca o adevărată interfață între diferite timpuri temporale și spațiale, un portal care a permis participanților să exploreze teme creative, științifice și culturale în moduri colaborative și interdisciplinare.

Al doilea motiv pentru care am ales să abordez tematica „Valorile educației actuale și pluralismul religios în peisajul individualismului și extremismului cotidian” prin intermediul unui atelier practic centrat pe domul geodezic, derivă din semnificația profundă a domului ca simbol și portal între lumea terestră și cea divină. Această idee are rădăcini istorice și culturale adânci, regăsindu-se în diverse civilizații, din antichitate până în epoca modernă. În „The Dome, A Study in the History of Ideas” (1950), Thomas Baldwin Smith aprofundează în modul în care domul a întruchipat istoric simbolismul cerului în diferite culturi și tradiții arhitecturale. El discută că, din cele mai vechi timpuri până în cele moderne, cupolele nu au servit doar unor scopuri structurale, ci au acționat și ca metafore pentru cer sau cosmos. Baldwin Smith se concentrează asupra modului în care forma circulară a domului a fost interpretată în mod constant ca un simbol ceresc,

13 Atelier *Elementele Pământului* <https://photos.app.goo.gl/jmCuneAzYy1zuQRC7>
Accesat 15.09.2024.

în special în spațiile sacre precum templele, bisericile și moscheile. Faptul că domul este prezent în diverse culturi și tradiții religioase, fiind un element arhitectural comun în biserici, moschei și sinagogi reflectă o convergență în designul religios, subliniind unitatea prin diversitate. Semnificația simbolică a cupolei ca cer sau boltă cosmică are rădăcini în civilizații anterioare, precum romanii și persii. În tradițiile antice, domurile erau frecvent folosite în temple și spații sacre pentru a crea o conexiune simbolică între zeitate și adoratori. De exemplu, în Roma antică, Panteonul era unul dintre cele mai emblematiche exemple de dom care reprezintă un portal către cerurile divine. Domul vast al Panteonului, cu o deschidere circulară în centru numită *oculus*, simbolizează atât cerul, cât și ochiul zeilor, unind lumea pământească cu cea divină. Lumina care pătrunde prin *oculus* creează un sentiment de conexiune directă cu spațiul ceresc. Panteonul a fost inițial construit ca un templu dedicat tuturor zeilor în Roma antică, simbolizând un loc de venerare pentru întreaga gamă de divinități din mitologia romană. Această idee de portal către divin a fost preluată și în arhitectura bizantină, unde domurile bisericilor, precum cele ale Hagia Sophia din Constantinopol, erau concepute să creeze impresia că plutesc între cer și pământ. În aceste spații sacre, domurile nu erau doar elemente structurale, ci și metafore vizuale ale cerului și locuinței divine, oferind o cale simbolică prin care credincioșii să acceseze spiritualitatea. Acest simbolism ceresc a fost introdus în arhitectura islamică, unde cupolele din moschei nu numai că semnificau natura infinită a lui Dumnezeu, ci serveau și ca o reprezentare artistică a cerului ca în cazul Domului Stâncii din Ierusalim. Acesta este considerat un spațiu sacru simbolizând locul unde Profetul Mahomed s-a înălțat la cer. Baldwin Smith explorează în continuare modul în care cupolele arhitecturii renascentiste, în special în lucrările unor arhitecți precum Michelangelo din Bazilica Sf. Petru, au fost concepute pentru a crea o viziune uimitoare a ordinii divine. Lumina care pătrunde prin oculul unei cupole, de exemplu, a întărit ideea că lumina divină iluminează lumea. Baldwin Smith leagă aceste exemple istorice împreună, arătând cum semnificația arhitecturală și simbolică a cupolelor din diferite culturi reflectă fascinația de durată a omenirii pentru cosmos și divin. Urmând acest simbolism de-a lungul istoriei, Baldwin Smith ilustrează rolul profund al cupolei în conectarea lumii fizice și metafizice, făcându-l un simbol recunoscut universal al tărmurilor cerești și spirituale. Până în perioada modernă, această viziune asupra domului s-a extins în arta și știința contemporană. Buckminster Fuller a

transformat domul geodezic într-un simbol al sinergiei între natură și tehnologie, subliniind rolul său de structură care ne conectează cu universul. Fuller a descris aceste domuri ca microcosmosuri capabile să reflecte interdependența dintre om și mediul său. Structura geodezică, cu rețeaua sa perfect echilibrată de triunghiuri, sugerează ideea că noi trăim într-o lume în care toate forțele și elementele sunt interconectate. În concluzie, domul ca portal are o semnificație universală, transcendentă, fiind un simbol arhitectural care leagă diferite culturi și timpuri, reflectând viziuni cosmologice asupra legăturii dintre om și divin. De la Panteonul roman până la domurile geodezice ale lui Buckminster Fuller, structura domului a funcționat ca un spațiu de tranziție și transformare, un loc în care ideile despre lumea fizică și cea spirituală se întâlnesc și interacționează. Așadar, cartea „*The Dome, A Study in the History of Ideas*” (1950) de Thomas Baldwin Smith poate fi folosită cu succes în atelierul care utilizează domul geodezic ca instrument pedagogic și metaforă pentru explorarea pluralismului religios, datorită modului profund în care analizează simbolismul și semnificațiile istorice ale cupolei în diverse culturi și epoci. Baldwin Smith explorează simbolismul universal al cupolei și discută în detaliu despre cum cupolele au fost considerate de-a lungul istoriei o reflectare a ordinii cosmice și a cerului divin, transcenzând granițele culturale și religioase. Această analiză oferă o bază teoretică solidă pentru a folosi domul geodezic ca simbol pedagogic care unește diverse religii. În cadrul atelierului, cartea poate ajuta participanții să înțeleagă că domurile au fost mereu folosite pentru a reprezenta atât spațiul divin, cât și relația dintre umanitate și cosmos, în diverse religii și tradiții spirituale. Smith adoptă o perspectivă interdisciplinară și examinează domurile nu doar din punct de vedere arhitectural, ci și filozofic, cultural și religios. Această abordare reflectă perfect metoda STEAM folosită în cadrul atelierului, unde știința, arta, tehnologia și spiritualitatea se intersectează pentru a stimula gândirea creativă și critică. Participanții pot explora cum diferite culturi și religii au înțeles și reprezentat cosmosul și divinul, conectând aceste perspective cu temele contemporane de pluralism religios și diversitate culturală. În contextual atelierului propus domul funcționează ca instrument pentru reflecție asupra pluralismului religios. Deși cercetarea lui Smith subliniază faptul că domurile au fost utilizate în contexte religioase variate (creștinism, islam, hinduism), ele reflectă o viziune comună asupra cosmosului ca un loc ordonat și sacru. Acest lucru poate servi ca un punct de plecare în cadrul atelierului pentru a discuta

despre cum simbolurile comune (precum cupola) pot crea un teren comun între diferite tradiții religioase și culturale, facilitând dialogul și înțelegerea mutuală. Domul geodezic, la rândul său, devine o expresie modernă a acestei unități în diversitate. Contextul istoric și architectural generat de Baldwin Smith oferă o perspectivă istorică detaliată asupra evoluției cupolei în arhitectura europeană și orientală, legându-le de diferite perioade și mișcări culturale. Această analiză poate fi utilizată pentru a ajuta participanții să facă conexiuni între trecut și prezent, între modurile vechi de gândire religioasă și felul în care aceste idei pot fi aplicate în contextul modern al pluralismului și al diversității. Astfel, atelierul capătă o dimensiune istorică importantă, unde participanții învață nu doar despre arhitectură și știință, ci și despre evoluția ideilor religioase. Cartea explorează ideea că domul, prin forma sa, a fost deseori utilizat pentru a transforma un spațiu fizic în unul sacru. Această idee poate fi integrată în atelier prin utilizarea domului geodezic ca un spațiu unde participanții nu doar învață despre arhitectură, geometrie și inginerie, ci și reflectează asupra spiritualității și a modului în care domul ca portal transformă spațiul fizic într-un spațiu spiritual.

Din punct de vedere vizual, atelierul va fi susținut de cartea *"Visions of Heaven: The Dome in European Architecture"* (2005) în care David Stephenson oferă o perspectivă fotografică detaliată asupra cupolelor din arhitectura europeană, ilustrând modul în care diverse tradiții religioase au integrat cupola ca simbol al cerului. Cartea documentează fotografic domuri din diverse perioade și culturi religioase. Fotografiele din carte pot fi utilizate pentru a compara și contrasta diverse tradiții religioase și culturale (creștinism, islam, etc.), demonstrând cum domurile, deși variate în stil și scop, reflectă preocupări similare. Comparațiile pot facilita o discuție despre pluralismul religios și despre modul în care simbolurile arhitecturale comune creează o punte de dialog între religii. Prin exemplificarea utilizării domului în arhitectura sacră europeană, „*Visions of Heaven*” poate sprijini ideea că domul geodezic din cadrul atelierului nu este doar o structură arhitecturală, ci și o metaforă a unui spațiu comun unde diverse tradiții religioase și culturale se pot întâlni, dialoga și coexista. Prin aceste aspecte, „*Visions of Heaven*” nu doar că adaugă o dimensiune vizuală și culturală atelierului, dar contribuie și la consolidarea mesajului de unitate în diversitate, facilitând înțelegerea pluralismului religios prin arhitectură și artă.

Deși domul geodezic pare complet din exterior, interiorul său rămâne deschis și dinamic, reflectând critica lui Lévinas asupra ideii de totali-

tate. Filosoful propune conceptul de infinit, în care relațiile interumane nu pot fi niciodată complet definite, ci sunt deschise către alteritate și mereu în expansiune, așa cum spațiul interior al domului permite reinterpretare constantă. Această metaforă a domului geodezic subliniază complexitatea și deschiderea infinită a relațiilor interumane, așa cum sunt descrise de Lévinas, oferind o viziune arhitecturală asupra spațiului etic dintre indivizi. Domul geodezic devine astfel o metaforă arhitecturală pentru „curbura spațiului intersubiectiv” al lui Lévinas. Rețeaua sa structurală, interconectivitatea și echilibrul dintre punctele de legătură simbolizează relațiile umane bazate pe recunoașterea și respectul pentru alteritate. În acest context, domul nu este doar o structură fizică, ci și un model pentru a înțelege complexitatea și deschiderea infinită a relațiilor dintre oameni, așa cum sunt ele descrise în filosofia levinasiană. Asemenea domului care se sprijină pe multiple puncte de legătură, interacțiunile dintre indivizi se desfășoară într-un cadru deschis, în care fiecare persoană este unică și ireductibilă. Fiecare punct din structura geodezică este esențial pentru stabilitatea și integritatea întregii forme. În mod similar, Lévinas sugerează că relațiile interumane trebuie să fie construite pe recunoașterea interdependenței și respectul pentru diferența celuilalt, ceea ce creează un spațiu de dialog în loc de dominație sau totalitate. Domul devine o metaforă a acestui echilibru dinamic între identități diferite, în care fiecare contribuie la întreaga structură fără a domina sau a fi redus la o simplă parte a unui tot și totodată reflectă ideea lui Lévinas despre infinitul relațiilor interumane, care nu poate fi complet închis sau definit, ci este mereu în expansiune.

Concluzii

„Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștină” a fost concepută ca un demers de reconciliere între diferitele confesiuni creștine într-o perioadă marcată de diviziuni religioase. Acest demers joacă un rol esențial în promovarea unității și dialogului între diferitele confesiuni creștine, fiind un exemplu de efort global pentru reconcilierea între comunitățile religioase divizate. Similar, „Zilele Bisericii Deschise” promovează pluralismul religios prin deschiderea lăcașurilor de cult pentru oameni de toate confesiunile, încurajând înțelegerea și respectul reciproc între diferitele credințe. Festivalul „Ars Sacra” devine o oglindă a complexităților lumii contemporane, punând în lumină relația dintre spiritualitate, educație și responsabilitate

socială, subliniind importanța artei ca mijloc de a aduce împreună comunități diverse pentru a găsi soluții comune la provocările generate de individualism și extremism. „Întâlnirea Europeană” organizată de Taizé este o manifestare vie a valorilor educației moderne, care îmbrățișează pluralismul religios și promovează colaborarea și înțelegerea reciprocă într-o lume tot mai polarizată. În fața individualismului și extremismului cotidian, acest eveniment oferă un model de dialog intercultural și interconfesional, bazat pe rugăciune, respect și solidaritate, contribuind astfel la construirea unei societăți mai tolerante și mai incluzive.

Aceste forumuri creează un spațiu pentru ca tinerii să-și împărtășească experiențele și perspectivele, ajutându-i să înțeleagă mai bine diferențele culturale și religioase și să depășească stereotipurile și prejudecățile. Evenimentele menționate adună oameni de diverse origini și convingeri, creând un sentiment de apartenență și responsabilitate comună. Acest lucru este crucial pentru prevenirea extremismului, care se alimentează adesea din izolare și lipsa dialogului intercultural. Eforturile de incluziune socială, în special cele care vizează generațiile mai tinere, sunt esențiale în promovarea unei societăți globale care prețuiește diversitatea mai degrabă decât să se teamă de ea.

Tinerii sunt expuși la o diversitate tot mai mare de idei, credințe și tradiții, iar educarea lor în spiritul toleranței și al înțelegerii reciproce este esențială pentru coexistența pașnică și integrarea socială. Educația multiculturală¹⁴ și dialogul interreligios joacă un rol crucial în dezvoltarea tinerilor capabili să navigheze diversitatea și să prevină tendințele de extremism. Domul geodezic, prin structura sa unică și imersivă, poate acționa ca o platformă pentru înțelegerea pluralității religioase datorită simbolismului său universal: în multe culturi și religii, domul reprezintă legătura dintre cer și pământ, divin și uman. Fie că este vorba de domurile bisericilor creștine, moscheilor sau templelor, structura în sine este un simbol al spiritualității care poate fi găsit în diferite tradiții. Prin studierea domului, elevii pot înțelege că, deși formele exterioare ale religiei diferă, există teme și simboluri comune care leagă toate credințele. Totodată domurile împart o istorie interconfesională: multe dintre cele mai faimoase domuri din lume

14 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Current Values of Education and Culture”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.

au fost martori ai interacțiunilor dintre religii, fie că este vorba de cooperare, schimburi culturale sau chiar conflicte. Studiind aceste clădiri și istoria lor, elevii pot descoperi cum pluralitatea religioasă a influențat dezvoltarea arhitecturală și culturală. De exemplu, Hagia Sophia din Istanbul, care a fost atât biserică, cât și moschee, este un exemplu excelent al pluralității religioase într-un singur edificiu. Arhitectura domului funcționează ca punte între culturi: domul este un exemplu de inovație arhitecturală care a fost adoptată și reinterpretată de diferite civilizații și tradiții religioase. Studiind evoluția și diversitatea domurilor în cadrul unui program educațional, elevii pot învăța despre influențele reciproce dintre diferite culturi și religii, dezvoltând o apreciere mai profundă pentru pluralismul religios. Domul ca instrument pedagogic oferă participanților o experiență de învățare multisenzorială: în cadrul atelierului educațional, domul poate fi folosit și pentru a crea experiențe interactive. Prin tururi virtuale, proiecții sau realizarea de modele, elevii pot explora simbolistica și utilizarea domului în diferite tradiții religioase. Această abordare multisenzorială facilitează înțelegerea pluralismului religios într-un mod tangibil și captivant. Domul conectează tradiția cu modernitatea: domurile moderne din diverse locuri de cult reflectă adaptările contemporane ale unor simboluri vechi. Această evoluție arhitecturală poate fi un punct de plecare pentru discuții despre cum pluralismul religios se manifestă în societățile moderne, în care diversitatea credințelor este din ce în ce mai vizibilă și acceptată. Având în vedere semnificația sa universală și capacitatea de a transcende barierele culturale și religioase, domul geodezic poate funcționa ca un instrument pedagogic eficient și o metaforă pentru explorarea și promovarea pluralismului religios. Acesta demonstrează cum simbolurile comune, deși diversificate în formele lor culturale, pot uni comunități și credințe distincte, facilitând dialogul și înțelegerea reciprocă într-un cadru educațional și intercultural. Totodată, atelierul oferă oportunități de formare pentru tinerii care doresc să joace un rol activ în promovarea toleranței și păcii în propriile comunități. Prin sesiuni de lucru și de mentoring, acești tineri dobândesc abilități de mediere, leadership și rezolvare a conflictelor. Domul geodezic subliniază complexitatea și deschiderea infinită a relațiilor interumane, așa cum sunt descrise de Lévinas, oferind o viziune arhitecturală asupra spațiului etic dintre indivizi. Studiul lui Baldwin Smith intitulat *"The Dome, A Study in the History of Ideas"* (1950) poate fi un suport teoretic și istoric valoros în cadrul atelierului pedagogic. Acesta oferă o înțelegere profundă a modului

în care cupolele au servit ca simboluri universale ale legăturii dintre pământ și cer, între fizic și spiritual, și cum aceste simboluri pot facilita dialogul și colaborarea interculturală. Cartea poate ajuta participanții să înțeleagă și să aprecieze diversitatea religioasă și culturală prin prisma unei teme comune: domul.

Bibliografie

- BEYER, Isabella Marzena, *Le Passage - Towards the Concept of a New Knowledge Instrument*, University of Plymouth Research Theses, 2019.
- FRANKEN, L., *Coping with diversity in religious education: An overview*, Journal of Beliefs & Values, 38, 2017, pp.105–120, <https://doi.org/10.1080/13617672.2016.1270504>
- FULLER, Buckminster, “*Buckminster Fuller*”, Perspecta, vol. 1, 1952, pp. 28-37, doi: 10.2307/1566844.
- FULLER, Buckminster, and Jaime Snyder, *Utopia or Oblivion: The Prospects for Humanity*, Lars Müller Publishers, 2008.
- FULLER, Buckminster, and Kiyoshi Kuromiya, *Critical Path*. 2nd ed., St. Martin's Griffin, 1982.
- FULLER, Buckminster, *Operating Manual for Spaceship Earth*, Southern Illinois University Press, 1969.
- GREGORY, E., Lytra, V., Choudhury, H., Ilankuberan, A., Kwapong, A., & Woodham, M., *Syncretism as a creative act of mind: The narratives of children from four faith communities in London*. Journal of Early Childhood Literacy, 13, 2013, pp.322–347. <https://doi.org/10.1177/1468798412453151>
- HOLMES, S. E., *Do contemporary Christian families need the church? Examining the benefits of faith communities from parent and child perspectives*. Practical Theology, 14, 2021, pp.529–542. <https://doi.org/10.1080/1756073X.2021.1930698>
- HOVDELIEN, O., & Sødal, H. K., *Religious education in secularist kindergartens? Pedagogical leaders on religion in Norwegian ECEC*. Religions, 13, 2022, p.202. <https://doi.org/10.3390/rel13030202>
- IVERSEN, R. L., *The convivial concealment of religion: Navigating religious diversity during meals in early childhood education—A Norwegian case*, British Journal of Religious Education, 45, 2023, pp.263–376. <https://doi.org/10.1080/01416200.2022.2138829>

- KROGSTAD, K., *Religious festivals in early childhood education and care (ECEC) institutions: A Norwegian case study*. Nordic Early Childhood Education Research Journal, 16(3), 2017, pp.1–15.
- KUUSISTO, A., & Gearon, L., *Why teach about religions? Perspectives from Finnish Professionals*. Religions, 10, 2019, p.347. <https://doi.org/10.3390/rel10060347>
- LATIF, D., *Dilemmas of religious education, freedom of religion and education in Cyprus*. Religions, 13, 2022, p.96. <https://doi.org/10.3390/rel13020096>
- LÉVINAS, Emmanuel, *Totalitate și Infinit, Eseu despre exterioritate*, trad. Marius Lazurca, Polirom, 1999.
- LUGG, C. A., *One nation under god? Religion and the politics of education in a post-9/11 America*. Educational Policy, 18, 2004, pp.169–187. <https://doi.org/10.1177/0895904803260040>
- PAGLIANO, Alessandra, “Heaven in the stone”, Proceedings of the IM-ProVe 2011 International conference on Innovative Methods in Product Design, 2011.
- PARKER, Freda, and John Ochsendorf, “The Pantheon: A Temple to All Gods”, *Monolithic Dome Institute*, 26 Apr. 2023, monolithicdome.com/pantheon-a-temple-to-all-gods.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Current Values of Education and Culture”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Valences of Education”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019.
- SMITH, Earl Baldwin, *The Dome: A Study in the History of Idea*, Princeton University Press, 1971.
- SOLTES, Ori Z. “The Emotive Power of an Evolving Symbol: The Idea of the Dome from Kurgan Graves to the Florentine Tempio Israelitico.” *DigitalGeorgetown*, Georgetown University, Dec. 2013, repository.library.georgetown.edu/handle/10822/707296.
- SPARAVIGNA, Amelia Carolina, and Lidia Dastrù, “The Pantheon, eye of Rome, and its glimpse of the sky”, *HAL Open Science*, 2017, hal.science/hal-01800694/document.

- ♦ STIER, J., & Sandström, M., *Managing the unmanageable: Curriculum challenges and teacher strategies in multicultural preschools in Sweden*. Journal of Intercultural Communication, 48, 2018.
- ♦ THOMA, N., *Overcoming Religious and Racioreligious Othering in Preschools: Transforming Educational Policies for More Social Just Pedagogies*. IJEC 55, 2023, 331–346. <https://doi.org/10.1007/s13158-023-00373-y>